

Canvis i perspectiva en les relacions euro-mediterrànies

La característica que defineix millor la singularitat de la Mediterrània és la pervivència de vells conflictes i reptes que perduren entossudits, i el fet que la regió constitueixi un laboratori dels nous reptes que planteja l'agenda global

Migrants sub-saharians rescatats a la Mediterrània, rumb a Barcelona. | Sergi Cámara

L'any vinent en farà 25 de la posada en marxa d'un dels projectes més ambiciosos de l'acció exterior europea: el partenariat amb els veïns del sud i de l'est de la Mediterrània, conegut com a Procés de Barcelona. En una regió tan castigada pel conflicte i la dificultat econòmica i política, la signatura de la Declaració de Barcelona evidenciava sobretot, la voluntat d'una associació tan inevitable com mútuament necessària. Percebuda com **una oportunitat per avançar en els beneficis de l'obertura econòmica, també era interpretada per la societat civil com a una eina per guanyar espais de llibertat.** Donant nom a la declaració, Barcelona aportava el simbolisme d'un projecte europeu reeixit i el perfil d'una mediterraneïtat dinàmica i oberta.

Certament, van ser les necessitats de caire econòmic i la magnitud dels reptes polítics les que van marcar un full de ruta en què l'estabilitat de les fronteres europees era una prioritat. En un moment en què els conflictes a la Mediterrània semblaven enquistats, la voluntat inèdita d'associar tots els actors del sud i est de la Conca va evidenciar la singularitat del projecte de partenariat que incloïa tots els països de la comunitat europea. **L'incentiu principal de la integració econòmica aviat es va mostrar clarament insuficient per si mateix a l'hora de promoure l'esperat progrés i la inclusió.** El desplegament d'un veritable partenariat mediterrani requeria avançar sobretot en unes relacions entre iguals, exigia uns espais de llibertat i necessitava un

ampli marge per la mobilitat.

La primera Conferència Euro-Mediterrània, que va tenir lloc a Barcelona el 1995. Foto: IEMed.

Amb la constitució de la Unió pel Mediterrani l'any 2008, es pretenia respondre en part a les necessitats del desplegament d'un procés poc efectiu en matèria de resultats. Reforçar els instruments per incentivar i fer efectiu un impacte socioeconòmic, tot evitant les dimensions polítiques, semblava una solució escaient. D'aquesta manera, aquesta institució s'instal·la finalment a Barcelona, i les institucions catalanes recolzen des d'un començament i acullen a Pedralbes la seu del secretariat internacional. La UpM comptava amb la UE i els estats socis de la Mediterrània, i naixia amb una clara voluntat de donar suport a les relacions nord-sud i consolidar els marcs d'estabilitat. Sense voluntat de substituir el partenariat euro-mediterrani, però amb la voluntat de superar el marc "euro" en favor d'una paritat d'interessos, la UpM aportava el marc de seguiment dels acords de les conferències i cimeraes governamentals. La seva agenda establia fòrums regionals, així com la promoció i suport a projectes de cooperació a través de la *labelització* dels mateixos constituïa el tret més distintiu del seu full de ruta. Una implementació que ha topat amb les dificultats derivades de la seva naturalesa governamental i la pròpia dificultat de **recolzar** incentius econòmics fruit d'un pressupost limitat.

L'amplitud dels conflictes i l'onada de pànic des dels atemptats de principis de segle encetarà una època d'incerteses, amb un reforçament de les polítiques de seguretat i de replegament. Més recentment, amb les mobilitzacions populars que la riba sud ha experimentat des del 2011, l'ordre regional ha patit forts viratges. La Mediterrània ha esdevingut un escenari encara més complex i els instruments emprats fins ara es veuen clarament interpel·lats per noves realitats.

Amb polítiques adreçades als veïns, instruments de cooperació i programes regionals, la UE mobilitza recursos econòmics amb l'objectiu de salvar una distància tan propera com d'enormes

diferències. Amb la seva política de veïnatge -que també desenvolupa a l'Est-, la UE pretén una estratègia flexible adaptada a la realitat de cada país. Juntament amb aquesta perspectiva bilateral, la Unió per la Mediterrània, les iniciatives mediterrànies de cooperació reforçada i institucions de diàleg intercultural com la Fundació Anna Lindh, les iniciatives euro-mediterrànies es desenvolupen a diferents nivells des d'una relació privilegiada però sense una significada incidència en els canvis, i amb una resposta mitigada davant les urgències que es plantegen en el curt termini. **Queda lluny la voluntat d'un projecte que aporti competitivitat global als actors que viuen i treballen a la regió. En aquests moments, a més, l'agenda euro-mediterrània corre el perill d'allunyar-se del sentit integrador i inclusiu que l'havia impulsat.** Mentrestant, agendes polítiques a mig camí, amb iniciatives com les de l'anomenat "diàleg 5+5" que acull tots els països de la Mediterrània Occidental, defineixen respostes de concertació sobre problemes compartits, entre governs. Subratllat l'interès i la pertinència, ens podem però preguntar si es pot continuar parlant de partenariat i d'una única visió d'Europa per la Mediterrània.

*Visita del president palestí Mahmud Abbas al Secretariat de la Unió per la Mediterrània, el 20 de juliol de 2011.
Foto: UpM*

l és que molt probablement **la característica que defineix millor la singularitat de la Mediterrània sigui la pervivència de vells conflictes i reptes que perduren entossudits, i el fet que la regió constitueixi un laboratori dels nous reptes que planteja l'agenda global.** Ambdues circumstàncies fan de la Mediterrània, en el seu conjunt, un espai altament vulnerable. Si el canvi climàtic és un repte evident per una zona endèmica de carència d'aigua, també ho són les dificultats per implementar transicions energètiques en països que basen en alguns recursos part important de la seva riquesa. Amb conflictes endèmics que interpel·len noves formes de diàleg, el repte del terrorisme islàmic obre nous paràmetres que parlen de seguretat, resiliència i prevenció. Mentre que els fluxos migratoris són encara el tema major, els aspectes relacionats amb els nous moviments de refugiats o les onades migratòries del continent africà aporten unes dimensions diferents que cal integrar. I, encara, la manca de sistemes inclusius i models econòmics poc

distributius al sud de la Conca dificulten l'impacte efectiu de les relacions econòmiques i les inversions a incentivar. D'aquesta manera, sembla que un nou marc de relacions renovades hauria de retenir algunes claus de lliçons apreses en aquests vint-i-cinc anys i els reptes que conjuntament afronta en un futur.

Una primera reflexió que sembla d'interès major és la importància de polítiques en benefici del progrés socioeconòmic i no únicament del creixement. La promoció de relacions econòmiques i productives i l'impuls d'inversions i infraestructures ha de considerar el benefici que aporta una regió integrada en el marc de la competitivitat global. Sectors com la innovació o les noves economies tenen, a més, l'interès del seu valor afegit. D'aquí l'oportunitat d'establir unes relacions transversals, que aporten valor a la bilateralitat i adopten polítiques de visió regional. Una institució com la Unió pel Mediterrani pot jugar un paper de catalitzador en iniciatives de cooperació que siguin un valor afegit per les diferents iniciatives regionals, afavorint les sinergies des del punt de vista del benefici de la regió i aportant valor a aspectes com l'ocupació i les mesures de desenvolupament humà que acompanyen aquestes polítiques. I, encara, assegurant el compromís dels actors que no poden quedar relegats a un paper únicament d'implementació en el terreny d'unes polítiques que els afecten i involucren. El creixent paper de les dinàmiques de xarxes euroregionals, transfrontereres i transnacionals adquireixen un paper fonamental també en el disseny de noves iniciatives que incitin els diferents actors a implicar-se, afavorint un dels reptes més importants com és la creació de comunitats d'interessos compartits i una apropiació del projecte. Progrés sostenible i inclusiu, sinergies i xarxes són alguns dels àmbits a incorporar de manera prioritària en un projecte amb visió renovadora.

Si cal fixar una de les variables per entendre la clau de volta del futur de la regió, la representa el dinamisme de les societats de la riba sud, que, amb el seu impuls, han alertat de la necessitat imperant de transformació i de respostes a desafiaments de fons.

També ens ho recorda la realitat d'una Europa cada cop més mediterrània, amb la presència de ciutadans que provenen del Sud i uns interessos de ciutadania compartida. **Amb una societat jove i unes societats mobilitzades i avesades als mitjans socials, el dia després de les revolucions als països àrabs ha suposat paradoxalment un major replegament i un anorreament de les societats civils més activistes, amb uns sistemes que prioritzen l'estabilitat després de les grans turbulències socials viscudes.** Ens hem pres seriosament aquesta alerta?

Amb relacions fronteritzades i securitzades, i amb uns contextos de replegament, resulta gairebé impossible avançar en un partenariat real entre iguals.

Per aquest motiu resultaria inversemblant que un projecte de relació estratègica i amb voluntat d'estabilitat no aposti per prioritzar l'agenda social, afavorint d'aquesta manera els intercanvis, l'educació i el suport a una agenda solidària com a fites prioritàries. Una visió de futur de les relacions a la Mediterrània ha d'afavorir els espais perquè aquesta relació es pugui desenvolupar i pugui revertir positivament en les persones. De la mateixa manera que un marc de relacions entre iguals i de futur facilita espais de concertació entre les institucions i els actors econòmics i de la societat civil que afavoreixen la pluralitat i els drets.

Tornar a l'esperit de Barcelona, tan necessari perquè representa una voluntat i una visió de comunitat. Però aquest cop, per renovar-lo des de l'experiència, i sobretot, des de la capacitat d'adaptar-nos a un context que requereix una mirada més global, més humana, però també amb instruments pròxims, efectius, que afavoreixin sinergies i siguin flexibles.

Els reptes compartits d'uns i altres afavoreixen aliances i complicitats, i ens demanen la implicació a les institucions que hi són més properes. L'esperit europeu i mediterrani de Catalunya, així com la capitalitat de Barcelona, poden contribuir a donar suport a la mobilització d'actors i que la Mediterrània jugui un paper central a Europa. El llançament d'una estratègia renovada per la Mediterrània d'horitzó 2030 per part del Govern de Catalunya, amb un pla d'acció a quatre anys, llança unes línies d'actuació concretes amb voluntat de compromís, d'establir aliances i d'incidència a Europa. La commemoració l'any vinent del 25è. aniversari de la Declaració de Barcelona ens aporta l'oportunitat de significar-ho i poder contribuir a facilitar l'establiment d'un nou marc de

relacions que miri al futur, i que sembla inevitable per enfocar la complexitat dels reptes que compartim.

@pensem_cat

Bibliografia:

- Silvia Colombo, Marc Otte, Eduard Soler i Lecha, Nathalie Tocci, (2019) *The art of the (im)possible: sowing the seeds for the EU's constructive engagement in the Middle east and North Africa*. MENARA Final Report No. 4.
- Esther Barbé, Pol Morillas (2019) *The EU global strategy: the dynamics of a more politicized and politically integrated foreign policy*, Cambridge Review of International Affairs.
- Erwan Lannon (2018) *The 'Renovated' European Neighbourhood Policy and the New European External Investment Plan for Africa and the EU Neighbourhood*, IEMed Medyearbook 2018
- Roger Albinyana (2017) *The Union for the Mediterranean in 2017: Stocktaking and Consolidation*. IEMed Medyearbook 2017
- IEMed (2018) *Changing Euro-Mediterranean Lenses Enquesta Euromed 9th edition*.
- Generalitat de Catalunya (2019) *Estratègia Mediterrània de Catalunya. MedCat 2030*.

Informació adicional:

- IEMed: 20th anniversary of the Barcelona Process (2015).
- Union pour la Méditerranée (UpM): History.